

اته څلوېښتم پودکاست

هلمند سیند او د برتانیایانو منځګړیتوب

هلمند زموږ وېشل شوی سیند.

د ژوند لارې پودکاست نوې ګڼې ته سترې مه شئ. نن د هلمند د اوبو په وېش کې د انګرېزانو منځګړیتوب، د اوبو حق، او له فارس سره د یوې پېړۍ ترینګلتیا څېړو چې نن هم په یوه یا بله بڼه ځان څرګندوي.

به شماره دیگر پودکاست با رئیس جمهور خوش آمدید. امروز در آن، تاریخ در آبهای منقسم هلمند به زمان حال جریان می یابد. میزبان تان من داود جنبش استم.

دکتور محمد اشرف غنی سلام بر شما و شنونده ګان عزیز، به برنامه خوش آمدید.

دکتور غنی: بسم الرحمن الرحيم، سلامهای گرم و احتراماتم به تمام خواهرها و برادرهای ما در همه جا که تشریف دارند و از جناب شما تشکر میکنم.

جنبش: بسیار تشکر، در برنامه قبلی مسئله حکمیت گولدشمید در تعیین سرحد ما با فارس را مفصلاً مورد بحث قرار دادیم تا جاییکه حوصله برنامه بود. جایگاه دریای هلمند در این مرزبندی ها چی بود و در کجا بود؟

دکتور غنی: نکته اول اینست که سیستان مرهون هلمند است و مهار نمودن آب آن اساس زندگی ما را برای چند هزار سال گذاشته. و این هم فراموش نشود که بین هلمند، و دجله و فرات دریای بزرگ دیگری به این مقیاس در منطقه وجود ندارد. وادی هلمند -اگر شهنامه را بخوانید، رستم از سیستان است و همیشه رستم زابلی است که حکومت های مختلف را نجات داده و قهرمان است. و مادرش کابلی است و پسرش سمنگانی است. از این جهت، در تاریخ ما این [سیستان] جایگاه خاص دارد. از نگاه جغرافیه چند نکته بصورت خلص مهم است: اول، آب هلمند شیرین و گواراست. از سلسله

هندوکش سرچشمه میگیرد، و در هر نقطه آن که آب را بنوشید گواراست و شیرین است. فیصدی بالای خاک دارد. سیلاب های بزرگ داشته و مسیر دریا بار بار تغییر کرده و این سیلاب ها موجب ایجاد یک محیط زیست بسیار خاص گردیده بود، که این را بنام گودها یا تالابها یاد میکردند. گود زره کلاترینش بود و گودهای دیگرش بود که از این سیلابها پُر میشد و همچنین معاونین دارد. نکته دیگر از نگاه جغرافیه است. شدیدترین بادهای تابستانی و همچنین زمستانی دارد. به مقایسه باد ۱۲۰ روزه بیکه در هرات میآید، این بادهای به مراتب شدیدتر است. و همچنین بادهای زمستانی اش شبیه بادغیس است، که بنام «شمشیر» یاد میشد. این بادهای موجب آن میشود که ریگزارها حرکت کنند، چون صحرای دوامدار است. و در اینجا است که یک سال می بینید که آبدات تاریخی اشکار میشوند، سال دیگر مطلق زیر ریگ است. خشکسالی ها هم در گذشته عموماً حدود ۱۰۰ سال میبود، بعد پائین شد به حدود ۳۳ سال، حال بدبختانه بین ۴ و ۸ سال رسیده. و آخرین نکته اش، دو نقطه دیگر است: یکی اینکه تبخیر آب بی نهایت بالاست، از جهت این بادهای ریگزار و اینها. بنابراین یک قسمت زیاد آب از بند کجکی تا کمال خان در حقیقت تبخیر میکند و همچنین بعد از آن. نکته دیگر اینست که نمک زارهای بسیار زیاد دارد، که پروژه های انکشافی را مشکل ساخته و از این جهت مشکلات جدی از یک طرف برای استفاده آب وجود دارد، و از طرف دیگر فرصت های بسیار بزرگ برای سبز شدن این منطقه وجود دارد، سبزی این منطقه. چون از نگاه تاریخی به اندازه هرات و قندهار - اگر زیادتر نبوده باشد کمتر هم نیست، که این ساحه، ساحه آباد بوده.

جنبش: تاسې نوي اسناد لرئ د برتانيا له آرشیفونو نه، د برېتېش لایبرري نه چې کېدای شي ځينې داسې اړخونه ولري چې پخوا زموږ مورخينو ته نه وو معلوم. په دغو اسنادو کې د هلمند د اوبو په سر حکمیت په څه شي شوی؟

دکتور غني: اصلي خبره دا ده چې نولسمه پېړۍ کې او حتی د شلمې پېړۍ په ابتدا کې هم گولدمید او پس له دې نه مک ماهن په دې نظر وو چې مسئله د اوبو کموالی نه دی، مسئله يې دېروالی دی. نو دوی دا فکر نه شو کولای چې د شلمې پېړۍ په ختم او یوويشتمې پېړۍ کې به داسې وچکالی راځي او چاپېريال کې به دومره بدلون راځي. له هغه نظر نه، لکه چې پخوا مې وويل، گولدمېد قطعاً په اوبو باندې پوه نه و، د تېلېگراف متخصص و. د هندوستان تېلېگراف يې وغځاوه او پس له هغه نه يې نورو

ځایونو کې دا وغځاوه. تنها یوه ماده، ده خپل حکمیت کې راوړې وه چې باید له دې اوبو نه عادلانه گټه پورته شي. په دې باندې لانجې راغللې او ځکه چې د هلمند سیند پس د ده له حکمیت نه خپل مسیر وگرځاوه. اوسنی مسیر چې له نادعلي نه تېرېږي، دا نولسمې پېړۍ کې راغی. مخکې له هغه نه مسیر بل و او بیا مک ماهن چې راغی او دا ټول شی یې وڅېړل، ده ته ښکاره شوله چې د هلمند سیند بارها خپل مسیر بدل کړی و او هر وارې ولسونه او آبادۍ او ښارونه دې سره بدل شوي وو. دا اسناد صدراعظم [محمد موسی] شفیق ورباندې پوه و، دایې لوستي وو. د مک ماهن اصلي خبره په دې کې وه چې کمال خان بند یې اساس ونيوه او ویې ویل چې که پس له دې نه افغانان نور بندونه جوړوي، نو د هغه په اساس باندې یو بل ځای به وټاکل شي چې هغه کې به د هغو اوبو فیصدي چې ایران ته ورکول کېږي، هغه به د هغه په اساس وشمېرل شي. د فارس پاچا د مک ماهن وړاندیز ونه مانه، نو ځکه دا مسئله پاتې شوله. فخري پاشا پس ته راغی او بیا یو بل هئیت د یوه کانادایي متخصص په مشرۍ باندې د امریکاییانو په وسیله راغی؛ نو بالاخره مسئله د خدای بښلي شفیق په دوران کې د ایران صدراعظم [امیر عباس] هویدا سره نتیجې ته ورسېده. مخکې مې تاسې ته وویل چې مختلفې برخې څرگندې شوې دي او خاصاً د سید نورمحمد شاه پوهه، دلایل یې، دریځ یې او منطق یې، په دې باندې پوهېدلی شوو چې موږ نولسمې پېړۍ کې هم په هماغه بدو ورځو کې هم - چې داخلي جگړې وې، داسې شخصیتونه درلودل چې په دې موضوعاتو کې یې کافي پوهه درلودله او د تاریخي نظر نه دا ضرور ده چې افغانان پوه شي چې پخوا هم په دې موضوعاتو باندې ژور فکر شوی و، مگر چون زور برابر نه و، فیصله یې منلې وه.

جنبش: در برنامه گذشته وقتی که در مورد تقسیم سیستان صحبت میکردیم، این مسئله آمد که هئیت حَکَم برتانیایی قسمت اعظم و آباد سیستان را به فارس گذاشت و دلایلش را هم تشریح کردیم. در مسئله دریای هلمند حُکَم آنها روی کدام علایق ستراتیژیک قرار میگرفت؟

دکتور غنی: دیدگاه آنها سرتاسر راجع به افغانستان، بر اساس فرضیه دفاع هندوستان حاکم است. از این جهت، مسئله افغانستان همیشه تحت شعاع موضوعات نظامی بوده و از این جهت افسرهای نظامی آنها و نایب الحکومه های آنها زیاده تر تاثیرگذار بودند. موضوع دوم اینست که در وقتی که اینها راجع به سیستان، هلمند و دریای ما - که مسئله عمده است، به حکمیت آمدند، اینها هنوز آن سیستم آبیاری

وسیعی را که در پنجاب در زمان ختم عبدالرحمن خان ایجاد کردند و بعد از آن دریای سوات را برای آبادی پشاور کانالش را ایجاد کردند، این تجربه را نداشتند. اگر اینها این تجارب را قبل از حکمیت سیستان میداشتند، و افرادی که متخصص آب و انجینری بود -عوض اینکه یک متخصص تیلیگراف باشد، یا از نگاه نظامی کسانی مثل مک ماهن واری [فیصله انگلیس شکل دیگری میداشت]. فرق مک ماهن و گولدشمید این بود که مک ماهن بسیار به تفصیل مقدار آب را، شکل دریا را، خصوصیات دریا را، و وضعیت اجتماعی ساحه را، قراء و اینها را بررسی کرد، در حالیکه گولدشمید بسیار بصورت سرسری پیش رفت. بنابراین فیصله گولدشمید یک فیصله سیاسی بود از نگاه تامین منافع برتانیا از خاطر خطرات احتمالی روس، در حالیکه بحث های بعدی به مراتب اساس تخیکی وسیعتر داشت.

جنبش: آیا د هلمند د سیند د اوبو مسئله په هغه وخت کې چې گولدشمید حکمیت کاوه، د امیر شېرعلي خان په وخت کې، عموماً د سیستان د تقیسم او د غربي پولې د تعیین برخه وه، که په دې برخې کې جلا خبرې شوي او جلا تړونونه یا معاهدې شوي؟

دکتور غني: لومړۍ برخه دا وه چې د گولدشمېد په حکمیت کې آخري ماده په اوبو باندې ده. اما دا یوه عمومي خبره ده چې دا دوه ملکونه باید یو بل سره عادلانه چلند وکړي. نو مک ماهن چې ټاکل کېږي، همدغه اساس نیسي او په دې نه راځي چې له سره ژور فکر وکړي. د ده حدود ټاکل شوي دي په اساس د حکمیت باندې او ځکه ده چې فارس او پس له هغه نه ایران او افغانستان نتیجې ته نه رسېږي. ځکه معنی د دې څه ده چې څومره اوبه ورکول کېږي؟ او په څه طریقي باندې؟ تر څو چې شفیق صاحب ته رسېږو.

جنبش: بصورت کُل تفاوت هایی بین مراسلات دیپلوماتیکی که که از طرف هیئت حکمیت انگلیس به مراکز فرستاده میشد و آنچه عملاً در ساحه اتفاق میافتاد -از قبیل استفاده تاریخی و دوامدار افغانها از آب هلمند به عنوان دریای خودشان، وجود دارد؟ یعنی تفاوتی بود یا نبود؟

دکتور غني: تفاوت بسیار واضح است. سید نورمحمد شاه دانش کافی و همه جانبه راجع به سیستان و راجع به آب هلمند داشت. اسم های تمام حکمرانهایرا که در سیستان از طرف زمامدارهای افغان تعیین شده بودند، او ذکر میکند. همچنین مناسبات عمیق اجتماعی اینها را، که سردارهای این منطقه تا چي اندازه با خانواده های بزرگ سلطنتی روابط عروسی داشتند، و ابعاد دیگرش. همچنین مسئله کانالها

را و پروژه هاپیرا که امیر شیرعلی خان در نظر داشت، که کانالهای جدید را بکشد، به تفصیل در اختیار داشت. از این جهت ملامتی سر جانب افغان نمیآید. استدلال منطقی بود، انگلیسها در برتانیا این را واقعی نگذاشتند، و این نه تنها موجب این شد که امیر شیرعلی خان از اینها آزرده شود، سید نورمحمد شاه این را در حقیقت به خود یک توهین فکر کرد و وقتیکه در پشاور بعداً در مذاکرات طویل میآیند، انگلیسها متوجه میشوند که سید نورمحمد شاه، احساس این بود که اینها به حقارت به طرفش دیده بودند و اینها ترتیبات نهایت خاص میگیرند که احترامش را کنند، مگر قصه از قصه گذشته بود.

جنبش: بیا هم دغو اسنادو ته غواړم اشاره وکړم چې تاسې نوي کتلي دي. په دې کې که څه هم یادونه راغله چې هم گولدشمېد او هم مک ماهن وروسته، د شلمې او یوویشتمې پېړۍ دا اوسني چاپېریالي بدلونونه هغه وخت نه شوو اټکلولی. په عمومي ټکو کې، آیا داسې کومه یادونه وینو د انگرېزانو په مراسلاتو کې یا اسنادو کې چې که سیند داسې تقسیموو، که خط داسې د سیند په منځ کې او د گودونو په منځ کې تېروو، کوم اجتماعي یا احتمالاً چاپېریالي عواقب کېدای شي وروسته راوړي؟

دکتور غني: گولدشمېد - بیا هم وایم تکرار احسن دی، هېڅ دې مسایلو باندې نه پوه و، نه متوجه و. سایکس چې یو لیکوال دی چې افغانستان باندې یې یو تاریخ هم لیکلی، پس له دې نه د انگرېز قونسل جنرال و په کرمان کې، هغه راغی او دا ټول گودونه یې یا تالابونه یې ولیدل په خپلو سترگو او هلته یې ښکار کاوه او هک حیران و چې دا سړی څه رقم حکم و چې د تالاب منځ کې یې سرحد تېر کړی. نو پس ته دوی متوجه شول، اما په لومړۍ برخه کې دا نه وو. او همدارنگه هېڅ د انگلستان د باندنیو چارو وزارت قطعاً د دې په عواقبو باندې پوه نه شو، ځکه چې آخري حکمیت د دوی و او دوی ویلای شول چې یو بل هیئت ولېږئ، دا فیصله به عواقب لري او سیاسي برخه د دې به په افغانستان باندې څه تاثیرات ولري او د افغانستان او د برتانوی هند په منځ کې به څه عواقب ولري، دا قطعاً هېڅ نوع سند نشته. د هند منځ کې دوی متوجه وو، دوی خپل نظریات وړاندې کړل د باندنیو چارو وزارت ته، آخري فیصله د هغوی وه، هغوی ونه منله او بیا ابعاد معلوم شول. د چاپېریال برخه کې، مک ماهن چې راځي لومړی یې لیکلي دي چې خصوصیات هم د هلمند د سیند او هم د مسیر د بدلېدو ټاکی، اما بیا هم د ده اصلي فرضیه دا ده - سره د دې چې یوه وچکالي تېره شوې وه، چې اوبه پرېمانه دي، نو ځکه ستونزه به نه وي. اوبه له هغه څه نه چې افغانستان به یې ولگوي یا فارس به یې ولگوي، په مراتبو ډېرې دي، نو د دوی په

ذهن کې داسې بندونه لکه دهله او کجکي په فکر کې نه راتله. بیا هم تاسو ته وایم چې لوی بندونه په پنجاب او په هندوستان کې، انگرېزانو په ختم د نولسمې او ډېرتر په شلمې پېړۍ کې جوړ کړل او هغه تجارب که وای، شاید قضاوتونه به بل شی وای.

جنبش: حکومت پېهم در افغانستان و همچنان مردم افغانستان در مسئله سیاست ناراحتی و نارضایتی های خود را وقتاً فوقتاً گفته اند. در مورد موقف فارس قاجاری و بعداً دولت معاصر ایران در قرن بیست چی میفهمیم؟ این اسناد برتانیایی چیزی در این مورد هم دارند؟

دکتور غنی: صدراعظم ایران و سفیر شان -چون اینها سفارت داشتند در انگلستان، اعتراض نهایت زیاد کردند، که دعوای ما بالای گل سیستان بود شما تنها یکی بر سه این را -تخمینی، به ما دادید. و ما ها گرفت تا شاه ایران این را قبول کند. و این یکی از فرضیه های سید نور محمد شاه و امیر شیرعلی خان سر این بود که اگر شاه ایران این را قبول نکند باز مسئله یا به شمشیر و تفنگ حل خواهد شد یا به مذاکرات بعدی. اما سفیر انگلستان در ایران قادر به این شد که شاه را قناعت بدهد. حکومت های بعدی. هم، اینها مشکلات داشتند، از همین جهت حکمیت های مک ماهن را، حکمیت فخری پاشا را و حکمیت متخصص کانادایی را اینها قبول نکردند، تا بالاخره موضوع از طرف مذاکرات دوجانبه بین صدراعظم وقت افغانستان و صدراعظم وقت ایران حل شد، چون یکی از دلایلی که ایران متوجه آن شد از جهت این بود که بند کجکی و دهله ساخته شده بود و بندهای دیگری در نظر داشتیم. فراموش نکنید که اگر افغانستان کودتای ثور نمیشد بند موسی قلعه بند دیگری بود که در نظر گرفته شده بود و همچنین بندهای کمال خان، بخش آباد و معاونین دیگر هلمند، همه روی کار بود، که یک طرف گذاشته شد.

جنبش: موږ پرله پسې بیا بیا وویل چې امیر شېرعلي خان، وروسته مثلاً امیر عبدالرحمن خان، همدارنگه امیر حبیب الله خان زوی یې او تر راوړوسته پورې افغان واکمن په یو ډول د انگرېزانو له دخالت نه په دغه موضوع کې خوښ نه وو، قضاوت یې نه خوښېده، ولې یوه هم ونه شوو کړی، تر هغو چې موسی شفیق راځي او دا موضوع د صدراعظم په توګه یوه حل لاره ورته پیدا کوي، د انگرېزانو په حکمیت باندې یې خط تېر نه شو کړی، ولې؟

دکتور غني: شفيق خاص مهارتونه درلودل. دی هم په اسلامي حقوقو باندې بېحده پوه و. نه يوازې د ده پلار مولوي صاحب کاموي لوی عالم تېر شوی، خپله ده هم دارالعلوم لوستی و، مگر ازهر کې ده په ډېره عالي درجې باندې تحصيلات وکړل او له ازهر نه بيا لار، حقوق يې ولوستل امريکې کې، کولمبيا پوهنتون کې. د ديپلوماسۍ له نظر نه هم دی ډېر پوه و. دويم دا و چې يو اساس موجود و. له مک ماھن نيولې تر کانادايي هئيت پورې کافي څېړنې شوې وې. درېمه برخه يې د هلمند د پروژې په اساس باندې، مور لومړۍ درجه انجينران درلودل او تخنيکي افراد. د هلمند د وادي ډېر مشران پس ته وزيران شول. په کرهڼې کې د ډاکتر وکیل خان نوم به مو اورېدلی وي، چې دا ټول د منو توليد د ميدان وردگ و لوگر و دا، اما په ټول افغانستان کې هم ده نوم درلود. نور انجينران وو، مسا صاحب، ډاکتر صاحب قيوم خان، نور وو. نو له تخنيکي نظر نه موږ پوهه برابره کړې وه، هم د انجنيرۍ له نظر نه، اما اصلي بله برخه دا وه چې موږ په اوبو باندې حاکم شوي وو. او وختې چې بندونه ولرئ، دا يوه خبره ده چې يوازې سيلاب ته پرېږدئ سيند، وختې چې بندونه جوړوئ او دا سلسله معلومه شوه، ايرانيان پوه شوو چې که يوې نتيجې ته ونه رسېږي، بيا به ناوخته وي. دا مه هېرئ، دا مخکې له دې نه و چې ايران تېل پيدا کړي. نو هغه قوت کې ايران نه وو چې افغانستان ورسره په سيالۍ ونه غږېږي. [افغانستان] سيال و هغه وخت کې او همدغه وخت چې سره له دې چې زېنت ډېر د دې معاهدې په برخه کې تبليغات وشوو، منفي تبليغات وشو، دا يوازينۍ معاهده ده چې زموږ د اوبو حقوق يې په اساسي توگه ټاکلي دي. فيصدي وټاکل شوه او د هغې فيصدي په څنگ کې يوه بله برخه هم دوی ته [د ښه نيت په اساس اضافي ورکړ شوه]. اما اصلي خبره يې دا ده چې دلته ويل شوي دي په ډېرو روښانه الفاظو باندې چې غير له دغو اوبو نه چې افغانستان ايران ته منلي، افغانستان مسلم حق لري چې هر څه چې غواړي، خپل اوبو سره وکړي. او دا ده چې په دې اساس باندې ما د دې ټولو لويو بندونو او وړو بندونو سلسله برابره کړله چې خپل ژوند وساتو او هغه حقا به مو چې ايران سره منلې ده، ورکړو. ضروره ده چې هر افغان پوه شي چې دا معاهده د تغيير وړ نه ده. وختې چې موقت حکومت جوړ شو، د ايران ولسمشر خاتمي راغی افغانستان ته او ځينې [زموږ خپل] افراد راغلي وو [ويل يې] چې «اوبه نو څه دي، ورپې کړئ!» بيا ما دا ټول اسناد هماغه وخت کې وليدل او موږ متخصصين درلودل او موږ ډېر ټينگ دريځ ونيوه. دلته کافي پوهه غواړي. زه يوه ډېره ساده خبره لرم. موږ ميلياردها ډالره مفتې اوبه ورکړې دي، آيا کوم

وختې ایران مفتې تېل راکړي؟ ورورولي کوو، مگر په حساب باندې. گاونډیتوب کوو، په حساب باندې. او پس ته به دې ته راشو چې د یوویشتمې پېړۍ د حل لاره به څه وي.

جنبش: سوال دیګرم در مورد بقیه مرز غربی ماست که بیشتر از ۹۰۰ کیلومتر طول دارد، آیا حکمیت برتانیایی ها در این منطقه در قرن نوزده و قرن بیست تنها به مسئله سیستان و هلمند خلاصه میشد، یعنی تقسیم این مناطق، یا به آب ها و مناطق دیگر هم پرداختند؟

دکتور غني: آب های دیگر مورد حکمیت قرار نگرفته. ایران ادعای حقوق بالای هریرود دارد. موقف افغانستان این بوده که هریرود یک دریای فصلی است، نه یک دریای دوامدار. و اگر راجع به هریرود صحبت میکنیم، باید سر تمام حوزه هریرود صحبت کنیم، چون معاونین هریرود که از ایران به افغانستان میآیند مسیر شان بسته شده از طرف ایرانی ها. و همچنین بند دوستی را که اینها با ترکمنستان ساختند، دو میل پیشتر از این سر دریای هریرود ساخته شده، چون یک دریای دیگری که در آنوقت با این [هریرود] یکجا میشد آن را ممانعت کرده. نوع استفاده آب که انجنیرهای ایرانی در ختم قرن بیست و شروع قرن بیست و یک کردند، متأسفانه برای محیط مشکلات منفی بار آورده. ما شاهد یکی از اینها بودیم، که بند شاه و عروس را وزارت آب و برق به یک شرکت داد، و یکی از بدترین تجربه های ما در قسمت انجنیری همراه با همین بند شاه و عروس بود. اگر راجع به حوزه صحبت میکنیم -که باید صحبت کنیم، تمام حوزه باید مدنظر گرفته شود، نه یک جانبه. و این هم راه های دیگری دارد که باید سنجیده شوند.

جنبش: ځوانو اورېدونکو ته به په زړه پورې وي چې دغه غربي کرښه چې تېرېږي، اوسني پاکستان کې له بلوچستانه همداسې ځي، بيا په يوه ځای کې بايد د فارس يا اوسني ايران ترڅنګ د هغه وخت له روسيې يا اوسني ترکمنستان سره ونښلي، دلته قضاوتونه څنګه وو؟ د خاورې او اوبو په باره کې انګرېزانو قضاوت په څه ولاړ و؟

دکتور غني: دلته به پس ته راشو، ځکه دا د شمال هیت د ملک سیاه له غره نه تر پورته پنج باندې او واخان باندې دا ډېر په منظمه توګه شوی و. که اجازه مو وي، په هغه باندې به پس ته راشو. ځکه هلته واقعاً میل په میل ډېرې دقیقې څېړنې وشولې. موږ هم حضور درلود. زموږ استازی سعدالدین خان نومېده چې د علمومي کورنۍ د هغه اولاده ده او هغه د هرات نایب الحکومه و او د افغانستان خاص

استازی و. منخ کې نور زموږ جنرالان و دا وو، هغه باندې به په تفصیل راشو. دې برخه حکمیت شوی، عمده خبره دا ده چې دا سرحد اوس منل شوی سرحد دی. شاید په اعظمي توګه په دې ۹۰۰ کیلومترو کې د ۵۰ میلو شاوخوا کې ضرورت د دې وي چې یو بل سره څه بدل کړو، اما دا ټینګ سرحد دی او اوس ایرانیانو په ټول دې سرحد کې لوی دیوالونه جوړ کړي دي. نه پوهېږم دې ته به مو توجه کړې وي، د دوی په مطبوعاتو کې واضح ده، د دې لپاره چې مخنیوی وکړي هم زموږ له کډوالو نه او هم مخدره موادو نه، دلته دوی تانې جوړې کړې دي، نور ترتیبات یې نیولي دي، نو دا سرحد اوس یو ثابت سرحد دی.

جنبش: بلی، وختیکه به سرحدات شمالی می پرداختیم حتماً به این مسئله می‌آییم، ولی سوال من صرف در ارتباط با این سرحد غربی با ایران و یا فارس قدیمی بود. به هر صورت، خوب است که آن را بگذاریم به بحث بعدی ما. در مسئله آب، ایران و فارس قدیم همواره -باوجود این حکمیت ها و قضاوت های بین المللی و دوجانبه همواره اعتراض کرده و هرگز تا پایان، حتی تا امروز قناعت نداشته با آنچه دریافت میکردند، و این اعتراض های شان مخصوصاً در سالهای خشکسالی و در زمان خشکسالی بسیار به اوج خود میرسد. اینها چی دلایلی ارایه میکنند، که روی کدام اساس میتوانند اعتراض کنند؟

دکتور غنی: نکته اول اینست که وضاحت کامل داشته باشید که ما معاهده بین المللی داریم. مقدار آبیکه به ایران میرود، بصورت اساسی تعیین شده. و در سالهای فراوانی آب، اینها از تمام آب سیلابها بدون یک پول کمک متقابل استفاده کردند. دوم، آبهای تالاب ها را اکثریتش را از نگاه تاسیساتیکه اینها ایجاد کردند، خشک شد. اما بدبختانه چون در سالهای جنگسالارهای ما افغانستان از خود آواز نداشت، و نمایندگی کرده نمی توانست و بعضی از اینها تعلقات زیاد همراهی ایران داشتند، قطعاً شکایتی رخ نداد یا نماینده گی ای صورت نگرفت. این یک مسئله است. در سالهای فراوانی حقوق واضح است، حقابه واضح است. از این زیادتیر آنها حق ندارند و هیچ حق ندارند و هیچ افغان باید آن حق را قبول نکند که در معاهده گنجانیده نشده. معاهده قابل تغییر نیست چون دو طرفه است. دوم، خشکسالی به ما تعلق ندارد، ما موجب خشکسالی نیستیم. خشکسالی در شرایط طبیعت آمده. و قبلاً خدمت تان ذکر کردم که مسئله بادهای موسمی در تابستان موجب این میشود که آب تبخیر کند. این

مسئله در گذشته ۱۰۰ سال بود که یک خشکسالی می‌آمد: ۱۸۷۲، ۱۹۷۲ و ۷۳. بعداً دوره در حدود ۳۳ ساله بود. حال خشکسالی به ۴ سال و ۸ سال رسیده. این یک تغییر بنیادی تمام آبهای دریاهاست، نه تنها هلمند. در این شرایط، وقتی که خشکسالی باشد، ادعا کجا میشود. مسئله اساسی پیرا که امروز می‌آوریم و این جهتی است که من سرش تاکید کرده‌ام. آیا ایران آب میخواهد یا تولیدات زراعتی را میخواهد که افغانستان میتواند به سطح وسیع آن را تولید کند؟ از ساحه هرات تا قندهار یک کندوی سرتاسری ایجاد شده میتواند. یک مسئله بسیار ساده: بادرنگ. بادرنگ آب است، بانجان رومی آب است یا چیز دیگریست؟ و همچنین من در مذاکرات بودم همراهی ایران. ایران یک بازار بسیار بزرگ دارد، بازار زراعتی. و ایرانی‌ها امروز میفهمد که مشکل جدی آب دارند، از این جهت باید سر زراعت خود فکر جدید کنند. در گذشته تاسیساتی را که ایجاد کرده بودند قابل تداوم نبود. امروز ما میتوانیم - اگر از تبخیر میخواهید جلوگیری کنید و از آب استفاده اعظمی کنید، آب باید در نزدیکترین جای استعمال شود. از این جهت ما میتوانیم با قراردادهای دراز مدت و سرمایه‌گذاری مشترک بیاایم، تا تولیداتی را که ایران از امریکای لاتین و بازار جهانی میخرد، در افغانستان برایش تولید شود. و در مقابل همکاری‌های دیگری را که کرده میتوانیم. و وقتی که آب فراوان باشد و ما آب اضافی داشته باشیم یا بارتربه تیل یا به تولیدات [تبادل] دیگر شود. مگر نکته اساسی اینست که هلمند به حیث یک حوزه، درک واضح علمی، تخنیکی و یک دیدگاه سیاسی بسیار واضح میخواهد که تا ما با همسایه روابط نیک داشته باشیم، اما حقوق هر دو طرف به جا باشد. و اگر اینها تنها شکایت کنند و الفاظ شدید و اهانت آمیز استفاده کند، غیر از اینکه فضا به طرف تشنج برود، نتیجه دیگر ندارد. راه تفکر قرن ۲۱ امکان پذیر است و این موجب رفاه هر دو کشور میشود. و من این نکته را - وقتی که بند کمال خان را افتتاح میکردم و شرف افتتاحش را داشتم، به وضاحت گفتم که این به نفع هر دو کشور است، چون ما حداقل در حدود ۲۰۰ هزار هکتار زمین نو را در هرات، هلمند و قندهار و فراه به آبیاری رسانده میتوانیم. این به نفع همه است.

جنبش: نو اوس دې ټولو مسئلو ته او ناندرينو ته او کړکېچونو ته په پام سره، آیا فکر کوئ چې بې له دې چې په نولسمه پېړۍ کې د انگرېزانو د سرحدی سیاست او حکمتونو ماهیت ژور وڅېړو، د دغو شخړو ماهیت موندلی شوو؟

دکتور غني: نه، ځکه هره برخه د افغانستان خاوره زموږ زړه دی، زموږ وینه ده او زموږ آبرو ده، عزت دی. دې باندې باید پوه شوو چې څوک یوو؟ څوک وو، څوک یوو او څوک غواړو و اوسوو؟ یو دلیل چې خاصاً په دې څلورو کالو کې، ما خپل ډېر وخت دې ته وقف کړی چې د افغانستان د تاریخ مختلفې زاويې وگورم، او پوه شوو چې څه رقم اوسني حالت ته رسېدلي یوو او څنگه باید ۲۰۴۷ ته لاړ شو، د همدې لپاره دی. له یوې خوا نه باید په تاریخ پوه شوو چې خپل ملي یووالی او اړیکې درک کړو. له بلې خوا نه، بې له منطقي همغږۍ نه افغانستان مخکې تللی نه شي. نن یوازې هیوادونه وده نه کوي، منطقي وده کوي. او تاسو لیدلي دي چې د دې لپاره، چې موږ گاونډیو سره نتيجه ته نه وو رسېدلي او اساسات د دې نه وو چې د افغانستان استقلال او ملي حاکمیت ومنل شي، بار بار مداخلې شوي. او له بده مرغه زموږ ځینې خلک ډېر تر دې ته اړ شوي دي چې خپلې گټې پرېږدي، د نورو د گټو له خوا افغانستان ته وگوري یا خپل موجودیت ته وگوري. نن د دې مهاجرینو له بېرته راتگ سره درته ښکاره کېږي چې ټول مو افغان بولي. ځکه ضرورت د دې دی چې موږ هم په خپل تاریخ باندې پوه شوو چې ښه ابعاد د دې څه دي. او په دې پوه شئ د دې خاورې منځ کې خدای جل شانہ یو ځای کړي یوو. اوس په موږ پورې تړلې ده چې څنگه یووالی منځ ته راوړو، ملي وحدت راولو او خپل راتلونکی جوړوو. او په عین حال کې، جزیره نه یوو، تړلي یوو دې هیوادونو سره. د دې هیوادونو درک او دې هیوادونو باندې تخصص او پوهه موږ ته ضرور ده. موږ مغرور شوي یوو. خو د ایران متخصصین لری؟ خو د ترکمنستان؟ د تاجکستان؟ د ازبکستان او خاصاً د پاکستان؟ چین او له هغه نه هاخوا ته روسیه او دا. دې ملکونو کې موږ ژوند کړی، اما په دې باندې نه یوو پوه چې هغوی څنگه موږ ته کتلي، موږ هغوی ته څنگه کتلي؟ څنگه شخړې حل کوي؟ ایران سره زه په ډېرو واضح بحثونو کې وم او دا سپین بحثونه غواړي، اما په منطق باندې او کمیسیونونه مو منځ ته راوړي وو چې پرمختګ یې کړی و. نو ضرور ده چې لږې باندې پوه شئ، ځینې موضوعات باید ختم کړئ، ځینې چې دوامدار دي باید د حل لارې ورته پیدا کړو.

جنبش: که همین بحث را ادامه بدهیم و برنامه را با همین نتیجه گیری به پایان ببریم، از این اسنادیکه شما به آن بارها اشاره کردید، جدیداً تحت مطالعه شما بوده، پالیسی سازهای ما و مورخین ما چی چیزی را در مسئله دیپلوماسی آب میتوانند کسب کنند و جوان های ما از آن چی میتوانند بیاموزند؟

دکتور غنی: نکته اول اینست که حق کافی نیست. بالا آب از نگاه حقوق بین المللی برتری دارد بر پائین آب. اما ما حقوقی را که به حیث کشور بالا آب داشتیم سرش کار کافی نکردیم. دوم، هر نوع مذاکرات آماده گی همه جانبه می خواهد و همچنین اراده این به کار است که منافع ملی و منافع متقابل منطقی درک شود. دانش تخنیکی در قسمت آب حیاتی است برای ما. ما آب را کوتاه مدت یا وسط مدت تنها سرش فکر کرده نمیتوانیم. آب برای ما دراز مدت است. امروز آیا جای شرم نیست که در تمام مطبوعات بین المللی اعلان میکند که کابل اولین پایتخت جهان خواهد باشد که بی آب خواهد بود؟ آب در کوزه و ما تشنه لبان میگردیم. و درک این باید موجود باشد. تمام ترتیبات برای این ایجاد شده بود که کابل چطور دارای آب دوامدار شود. اما وقتی که همدیگر را قبول نکردیم و صلح عادلانه را قبول نکردیم و همیشه منافع ملی خود را در [زیر] پا گذاشتیم نتیجه اش همین است. از این جهت هم دیدگاه تاریخی کار است، هم دیدگاه تخنیکی کار است، هم دیدگاه دراز مدت. و در پهلوی آن باید ظرفیت خاص حقوقی و همچنین مذاکرات صورت بگیرد. حقوقی از خاطر استدلال، حقوق بین المللی و معاهدات بین المللی و اصول بین المللی و استدلال از جهت اینکه با منطق باید به نتیجه برسیم. از این جهت، از همه کرده مهمتر اینست که ما هم تاریخ گذشته دیپلوماسی خود را درک کنیم و به اینها به نظر پائین نینیم. دیپلوماتهای گذشته ما احمق نبودند. بیسواد نبودند. دارای ظرفیت بودند. اینکه زور شان برابر نبود و ترازو به طرف دیگر بود، این نکته دیگر است. اما درک تاریخ دیپلوماسی ما از این اسنادیکه می برآید، ضرورت تفکر دارد و بصورت واضح مورخین ما باید این را توضیح بدهد. و حال نتیجه گیری عمده ترین ما اینست که ما به دانش ضرورت داریم و نسل نو ما، جوانهای ما باید برای این شرایط بیایند. آیا اینها را ما بیسواد ساختیم؟ با چهل مرکب اینها را به میدان مذاکره روان میکنیم؟ و یا با دانش همه جانبه که بتوانند از منافع ملی کشور - کوتاه مدت، وسط مدت و دراز مدت دفاع کرده بتوانند و آن را تأمین کند. باز تکرار میکنم، منافع ملی و منافع منطقی باید با هم یکجا شوند تا فکر وسیع تر داشته باشید که افغانستان سرعت رشدش زیادتر باشد، اما این به اساس ترازوی منطق و استدلال و منافع بین المللی ایجاد میشود تا منافع ملی ما زیر پا گذاشته نشود، اما در عین حال همکاری منطقی و بین المللی موجب پیشرفت متقابل و اعتماد متقابل شود تا آن مسایلی را که منطقی است - مثل ترانسپورت واری، مثل ترانزیت واری، مثل آب واری، مثل مهاجرین واری، مثل تجارت واری، برق واری، اینها را ما با هم حل کنیم، یا محیط زیست را که از همه کرده مهمتر میشود.

جنبش: بسیار تشکر رئیس جمهور محمد اشرف غني. له فارس سره د هلمند د اوبو مسئله کې د انگرېزانو د منځگړيتوب پر ماهيت، دلايلو او عواقبو دا خپرونه هم بشپړوم، او تر بل تاريخي بحث پورې له تاسې او اورېدونکو نه اجازه غواړم. د خداى په امان، خدا حافظ.

دکتور غني: مننه له تاسې نه، ټول افغانان دې د خداى په امان وي او هيله من يم چې د خداى جل شانه رحم په موږ او اسلامي نړۍ او ټولې نړۍ باندې وي.

تل دې وي افغانستان

يشه سين افغانستان

زنده باد افغانستان